

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МЕДИЧНИХ НАУК
УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДУ «ІНСТИТУТ МЕДИЦИНИ ПРАЦІ
ІМЕНІ Ю. І. КУНДІЄВА НАМН УКРАЇНИ»
АСОЦІАЦІЯ АРАБСЬКИХ ЛІКАРІВ В УКРАЇНІ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ СТРАДІНЯ (ЛАТВІЯ)
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ СВ. ЦАРИЦІ ТАМАРИ (ГРУЗІЯ)
ПОЗНАНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ А. МІЦКЕВИЧА
(ПОЛЬЩА)
UKRAINIAN CHAMBER (США)**

**МАТЕРІАЛИ
І ВСЕСВІТНЬОГО КОНГРЕСУ З БІОЕТИКИ**

30 вересня 2025 року

Київ – 2025

Розміщується відповідно до рішення Вченої ради Київського міжнародного університету (протокол №2 від 29 вересня 2025 р.).

Матеріали Всесвітнього конгресу з біоетики, 30 вересня 2025 року / ПЗВО «Київський міжнародний університет». К.: КиМУ, 2025. 188 с.

Члени редколегії:

Мартиненко Світлана Миколаївна – проректор з науково-педагогічної діяльності Київського міжнародного університету, доктор педагогічних наук., професор

Данченко Тетяна Володимирівна – проректор з навчально-виховної роботи Київського міжнародного університету, кандидат юридичних наук, професор

Зарубінський Олег Олександрович – віцепрезидент з розвитку та інновацій Київського міжнародного університету, кандидат історичних наук, професор

Коляденко Ніна Володимирівна – завідувач кафедри психології та педагогіки Київського міжнародного університету, доктор медичних наук, доцент

Кушнерова Ірина Петрівна – в.о. директора Інституту лінгвістики та психології Київського міжнародного університету, доцент

Божук Богдан Степанович – в.о. директора ДУ «Інститут медицини праці імені Ю. І. Кундієва НАМН України», член-кореспондент НАН ВО України, кандидат медичних наук, доцент

Кундієва Анастасія Вячеславівна – старший науковий співробітник відділу епідеміологічних досліджень ДУ «Інститут медицини праці імені Ю. І. Кундієва НАМН України»

Адам Вахтанг Ахаладзе – ректор Університету імені св. цариці Тамари (Грузія), архімандрит, доктор медицини, професор

Єлена Колеснікова – керівник лабораторії психології, доцент кафедра психології здоров'я та педагогіки, провідний науковий співробітник Інституту громадського здоров'я Ризького університету імені Страдіня (Латвія), доктор психологічних наук, доцент

У збірнику подано статті та тези доповідей учасників конгресу, присвячені розкриттю актуальних проблем із біоетики медичної практики, клінічних досліджень і реабілітаційного процесу в умовах воєнної ситуації та післявоєнного відновлення в Україні, розвитку біоетики урбаністики, екології та інклюзії, репродуктивного здоров'я, охорони материнства і дитинства, а також філософсько-теоретичних і правових аспектів біоетики.

Добреля Н. В., Бершова Т. А. Досліди з використанням лабораторних тварин: правова база.....	55
Drevitska O. O., Butska L.V. Bioethical issues in the rehabilitation of patients with chronic pain syndrome.....	57
Древіцька О. О., Денисенко Д. Питання біоетики в роботі психотерапевта психіатричної клініки.....	61
Древіцька О. О., Макаренко С. М., Кузнецов І. В. Біоетичні проблеми в дитячій психіатрії.....	64
Drozdov V., Voznyuk O. , Drozdova I. Leading models of bioethics in medicine.....	67
Журавльова Л. В., Федоров В. О., Олійник М. О., Сікало Ю. К. Біоетичні аспекти застосування симуляційних технологій для викладання внутрішньої медицини під час воєнного стану...	69
Запорожан В. М., Ханжи В. Б., Доннікова І. А. Зцілення неорганічного, органічного й розумного: ноетичний підхід.....	72
Іщенко Ю. А. Біоетика в перспективі постгуманістичного мислення.....	80
Іщук Л. П., Грабовий В. М., Іщук Г. П. Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України як терапевтичний простір.....	84
Калугіна С. М., Купновицька І. Г. Особливості комунікацій між лікарем і пацієнтом з позицій біоетики.....	91
Коляденко Н. В. Біоетичний вимір перспективного розвитку сучасної української науки.....	93
Linda Nauzere, Jelena Kolesnikova, Viktorija Perepjolkina, Pona Krone, Nikita Bezborodovs, Zane Gulbe, Ainars Stepens. Psychometric properties of the newly developed Personality Assessment Scales for Adolescents (PASA) in Latvia.....	96
Медведєв В. В. Всупереч моді: мозок залишається поза конкуренцією, а мізантропія сучасного технооптимізму не має емпіричних підстав.....	97
Мирошниченко М. С., Громко Є. А., Лазуренко В. В., Дядик О. О., Лященко О. А. Система «мати-плацента-плід» в освітньому процесі та науково-дослідній роботі в медичному університеті: етичні виклики в умовах воєнного стану.....	102

онлайн-умов у прифронтовому Харкові дозволила зберегти навчальну та етичну цінність методу, забезпечивши безпечне й поважне ставлення до пацієнтів та формування етичної компетентності майбутніх фахівців. Ефективність методу значною мірою залежить від здатності викладача забезпечувати дотримання принципів біоетики у процесі навчання.

Список використаних джерел:

1. Журавльова Л.В. Досвід інтеграції європейських програм освіти у навчальний процес на кафедрі внутрішньої медицини. / Журавльова Л.В., Федоров В.О., Олійник М.О., Сікало Ю.К. / Матеріали XXI Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю в онлайн-режимі за допомогою платформи Microsoft Teams. - Тернопіль.-23-24 травня 2024.- с.100-101.

2. Федоров В.О. Впровадження Європейських освітніх практик у навчальний процес ХНМУ. / Журавльова Л.В., Федоров В.О., Олійник М.О., Сікало Ю.К., Fisher Martin, Benkel Julian. / Матеріали міжнародної конференції конференції «Актуальні питання педагогіки вищої медичної освіти».-Харків, 21.03.25.-с.204-205.

Запорожан В. М.¹, Ханжи В. Б.², Доннікова І. А.³

¹академік НАМН України, доктор медичних наук, професор, ректор Одеського національного медичного університету, ORCID 0000-0002-8387-3741; ²доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, біоетики та іноземних мов Одеського національного медичного університету, ORCID 0000-0002-2441-094X; ³доктор філософських наук, професор, завідувачка кафедри філософії та україністики Національного університету «Одеська морська академія», ORCID 0000-0002-8504-1578; м. Одеса, Україна

ЗЦІЛЕННЯ НЕОРГАНІЧНОГО, ОРГАНІЧНОГО Й РОЗУМНОГО: НООЕТИЧНИЙ ПІДХІД

Концепт нооетики (або етики розуму) виник в 2004 році (автор концепту – В. М. Запорожан) як результат осмислення

ризиків саморуйнування людства, пошуку шляхів подолання негативних наслідків технологічного розвитку, відтворення неперервної еволюції ноосфери. Нооетика мислиться як стратегічний шлях, спрямований на збереження і розвиток Життя на основі принципу несуперечливого і гармонійного розвитку (коєволюції) людини і природи. Концептуальне значення в нооетичному знанні має пріоритет гуманістичних цілей перед цілями науково-дослідними і комерційно-споживчими, почуття персональної та соціальної відповідальності за стан біо- та ноосфери, ставлення до природи як до етичного суб'єкта, що рівноправно долучається до стосунків людини з людиною. Зосереджуючись на набутті людиною цілісності через ціннісно орієнтоване знання, нооетика посилює моральну компоненту в розгортанні ноосфери.

В межах реконструкції моделі нооетики, що здійснюється авторами цих матеріалів в останні роки, постала необхідність нової інтерпретації поняття *зцілення* як ключової категорії дослідження. Зазначимо, що зцілення розглядається нами, насамперед, в онтологічному аспекті, тобто як процес, спрямований на досягнення єдності (цілісності) й повноти Життя та, ширше, існування на всіх його рівнях. Спираючись на вчення Володимира Вернадського і П'єра Тейяра де Шардена, ми зосереджуємо увагу на двох рівнях становлення Життя – біосфері та ноосфері, на кожному з яких процес зцілення набуває специфічних рис, впливаючи на еволюцію попередніх етапів та відкриваючи можливості для еволюції етапів наступних.

Феномен людини виникає на перетині біологічного, ноосферного (розумного/морального) й космічного, тому онтологічний аспект зцілення має бути доповнений антропологічним (антропокультурним) аспектом, який і виводить нас на нооетичну проблематику. В такому контексті зцілення означає залучення людини як носія розумності та моральності до еволюції Природи заради збереження унікальних форм Життя. Отже, концепт зцілення поєднує рушійні сили розвитку Природи з суто людською здатністю «зцілювати» і «зцілюватись», яка реалізується через морально-розумну природу людини.

В межах нашого підходу ми висуваємо *припущення*, що *кожен наступний вагомий еволюційний рівень може бути представлений як зміцнення попередніх*. Розгляд ланцюга становлення на вказаних засадах дає змогу представити його стадії в такій смисловій обумовленості: 1) виникнення біосфери, що є результатом докорінної якісної трансформації неорганічної природи; 2) психогенні й ноогенні процеси, які є порятунком і зміцненням сфери живого та неживого; 3) мораль як зміцнення та вдосконалення гео-біо-ноосфери.

Життя як зміцнення неорганічної матерії. Розмірковуючи про біосферне становлення, відзначимо, що історично вагомими і впливовими у цьому відношенні є моделі біогенезу В. І. Вернадського і П. Теяра де Шардена, у яких обґрунтовується утворення життєздатної речовини в процесі життєдіяльності об'єктів живої природи («життя походить з життя»), хоча й підкреслено їхні суттєві відмінності, а також концепція абіогенезу, ключовою ідеєю якої є породження життя внаслідок еволюції неорганічної (косної) матерії (слід згадати також такі моделі, як: креаціонізм, теорія стаціонарного стану (крайній варіант концепції біогенезу), теорія панспермії, модель метеоритного бомбардування тощо).

Одним із широко обговорюваних питань цієї проблематики є питання самодостатності становлення біосфери. Як один із найбільш примітних методологічних інструментаріїв у пізнанні предметного поля складних процесів із останньої третини минулого століття виступає теорія самоорганізації (синергетика), яка акцентує увагу на автономності складних систем, на принциповій значущості іманентних умов становлення нової цілісності. Так, визначаючи серед систем різних типів такі, що здатні до самоорганізації, засновник синергетики Герман Гакен пише, що вони володіють здатністю без специфічного впливу ззовні формувати в собі певні просторові, часові чи функціональні структури. Цей процес визначається як ускладнення. Гакен із цього приводу зазначає, що, коли йдеться про синергетичне формулювання універсальних законів складних систем, то

маються на увазі системи, які можуть шляхом самоорганізації утворювати відзначені вище різнотипні структури (Haken, 2006).

Своєрідне передумовне значення для самоорганізаційних принципів має концепція Вернадського. Український мислитель є впевненим прихильником ідеї генетичної близькості живих організмів та автономності органічного світу щодо неорганічного, тобто позиції саморозвитку живого із самого живого (біогенез) (Вернадський, 2013a, с. 242; 2013b, с. 311–312). У наголосі на самоорганізаційних засадах еволюційного процесу виникає співзвучність синергетики з концепцією ортогенезу (ця ідея відіграє важливу роль, зокрема, у підході Теяра де Шардена), що висуває саме іманентні, а не зовнішні (наприклад, природний добір, як у класичному дарвінівському еволюціонізмі) причини як ключові фактори біосферного розвитку. Звичайно, теорія самоорганізації не відкидає вагомості факторів, які ззовні впливають на об'єкт, що становиться. Скоріш, нею акцентується увага на емерджентних (кооперативних) ефектах, що виникають як у спільній взаємодії елементів у структурі самої системи, так і на перетині впливу, з одного боку, іманентних чинників, з іншого – умов, що породжуються зовнішнім середовищем. У зв'язку з цим також слід згадати і про принцип аутопоезису, пов'язаний із самоорганізаційним потенціалом складних систем. Проте, як би не тлумачилося співвідношення неорганічної і органічної природи, живе постає складнішим за мертве, оскільки є таким, що «виліковує» останнє. *Отже, виникнення й розвиток біосфери позиціонуються нами як процес зцілення неорганічної природи. У цьому контексті зцілення розуміється як ускладнення Природи, відновлення в ній внутрішньої єдності та повноти Життя.*

Розум як зцілення живого та неживого. Плідна й перспективна ідея В. Вернадського щодо закономірності та неминучості досягнення в довготривалому геологічному русі кульмінаційної стадії ноосферного буття ще довго потенціюватиме відповідні науково-філософські пошуки. Сам мислитель, встигши збагатити свій посил про набуття живою матерією (через низку сутнісних метаморфоз) принципово нового стану розмислами про перспективи природи і людини в

ноосферних реаліях (Вернадський, 2013b, с. 304–306), певно, мав ще багато планів щодо належної розробки та прояснення цієї сукупності питань. В інтерпретації проблем біоноосферології, запропонованій П. Тейаром де Шарденом, зазначені думки доповнюються ідеєю «переривання континуальності» еволюційного процесу, «стрибка» на новий щабель складності – так філософ тлумачить і виникнення життя, і виникнення розуму, що знаходить своє опредметнення у феномені людини (Teilhard de Chardin, 1959, р. 169). Перевага людини над іншими об'єктами світобудови – не в кількісних ознаках, це – якісна, докорінно-сутнісна зміна природи. Філософ стверджує, що здатність рефлексійності як головний елемент привілейованості людини є «виверженням» тієї енергії, яка потенціювалася у геобіохімічній процесуальності («підвищення психічної температури»).

Отже, тут ми висуваємо друге концептуальне положення, згідно з яким *досягнення біосферною еволюцією етапу ноосферного буття є необхідним і закономірним актом* зцілення. В даному контексті зцілення означає, що завдяки розумності органічна природа набуває аутопоезійних властивостей, реалізація яких потребує єдності живої та неживої матерії. Тут слушно постає питання про те, наскільки ймовірним було виникнення психо- й ноосфери. Думається, що агресивність фізичних умов Всесвіту мала спричинити радше мертву космічну пустелю, ніж бурхливі осередки життя, та ще й такого, що набуває зрештою феноменальної здатності рефлексії. Тож на чисту випадковість (як те, що в потенційній стадії було вкрай малоімовірним) покладатися тут важко. Якщо ж казати про актуалізацію сфери розуму *всупереч* жорстким і неблаганним об'єктивним обставинам, то слід знайти ту причинність, яка щонайменше буде гідним супротивником агресивним умовам Універсуму і *завдяки* якій відбудеться торжество раціонального буття. Розум у такому разі, отримуючи статус *виняткового акту*, постає не як випадковий, а як закономірний феномен. І визнати такий на тлі прямо протилежної загальнокосмічної тенденції можливо ледь не на єдиній підставі – аксіоматизуючи однозначну еволюційну цілеспрямованість до ноосфери. Отже розум,

приймаючи виклик від тенденції життєзаперечення, стає «покликаним» врятувати, зберегти й повести шляхом оздоровлення природний світ. Будучи позбавленим вектора набуття раціонального виміру, Життя було б приреченим у протиборстві із зовнішніми фізичними умовами Всесвіту, які на тотально домінуючій кількості планет багаточисленних зоряних систем є щодо живого агресивними аж до унеможливлення виникнення такого.

Нооетика як вчення про зцілення природного та розумного. Значущість моральнісного виміру у зародженні та еволюції розумової сфери особливо підкреслено Володимиром Вернадським. Вчений пропонує чіткий критерій досягнення мети еволюції ноосфери – узгодженість творчої думки людини з відповідальністю за наслідки її впровадження у життя. Але, на його думку, об'єднання науки і моралі не має бути справою лише поодиноких ентузіастів. Рушійним джерелом прагнень людства до ідеалу знання, здобуття блага й щастя є планетарний розум.

Цей посил Вернадського Тейяр де Шарден збагачує християнською заповіддю любові до ближнього. Філософ звертає увагу на те, що «у зовнішніх сферах світу людина постійно роздирається розмежуваннями, які встановлюють дистанцію між тілами, унеможливають взаєморозуміння між душами та розділяють смертю окремі життя» (переклад наш. – Авт.) (Teilhard de Chardin, 1960, р. 115). Заповідь любові є наймогутнішим засобом об'єднання індивідуальностей у цілісне людство і формування колективної моралі в Божественному Середовищі.

Сьогодні ми розуміємо, що живемо в непередбачуваному та невизначеному світі, який є результатом накладання та переплетіння багатьох різноманітних та різноспрямованих процесів. Ми розуміємо, що джерелом цих процесів є людина, яку не можна ігнорувати в еволюції Землі та Життя загалом. Ми також розуміємо, що людина є джерелом не тільки створювальних сил, але й потужних руйнівних сил, здатних через колективні ефекти знищити Землю. З огляду на все це, подальша еволюція життя на Землі виглядає не такою однозначною, якщо при цьому

враховувати і можливість зникнення життя під впливом високоінтелектуальних технологій, за допомогою яких подальша еволюція людства перестає бути «справою» лише Природи та Всесвіту.

В контексті осмислення нооетичної проблематики в наших попередніх роботах було проаналізовано низку серйозних ризиків, що вже постають перед людством через розмитість меж допустимості впровадження технологій (Запорожан, Донникова, & Ханжи, 2020).

Реалії, що складаються в умовах неконтрольованого впровадження в життєдіяльність розробок науково-технологічної індустрії, значно загострюють проблему збереження й розвитку «людського в людині» (у особистісному і загальнолюдському його аспектах), коли береться до уваги не тільки тілесна специфічність людини, а передусім сукупність властивостей несоматичного характеру. Ідеться про здатності мислити та комунікувати зі світом, сягати думками і почуттями трансцендентної сфери; про самоусвідомлення й саморозвиток, продукування та культивування цінностей, піклування про духовне життя. Немає сумніву, що розумова активність, враховуючи її сьогодишню могутність і ще більш вражаючі перспективи, спрямовуватиме людство шляхом технологічного прогресу.

Але чи є шлях розуму єдиним та безальтернативним? Чи існують інші «рецепти» зцілення людства? Ми впевнені, що синтез знань є одним з тих процесів, що визначає подальший історичний рух людства як представника ноосфери, але цей синтез має відбуватись на ціннісній основі, представлений моральністю. Власне такий синтез, позначений нами як зцілення, стає предметом роздумів ноетики.

Стрімке вдосконалення технологічної оснащеності людства, набуття технологіями «людиновимірних» характеристик (таких як «розумність», здатність навчатись та саморозвиватись), проникнення їх в усі сфери життєдіяльності людини, зокрема і в медичну, потребує розширення проблемного поля ноетики. Епоха антропоцену змушує людину переосмислювати своє призначення в планетарній еволюції. Нооетичне мислення

вимагає від неї турботи не тільки про життя та живе як таке, але також й про те, що з позицій науки приймається людиною як неживе. Це насамперед неорганічна природа, а також техносфера, представлена сьогодні високоінтелектуальними технологіями.

Проте для розуміння ролі людини як активної складової еволюційного процесу останній слід представляти двоспрямованим – від множинності індивідуальних людських існувань до ноосферного виміру (або ще вищого, метафізичного, рівня) і навпаки – від ноосфери як колективного буття людства до індивідуальних життєвих світів. В цій «рекурсивній петлі» картина еволюції значно ускладнюється, виявляються її альтернативність та неоднозначність. З іншого боку, стають «видимими» і шляхи зцілення (узгодження) індивідуально-особистісного і соціального, колективного, проступають сутнісні еволюційні зв'язки.

Яким чином мультикультурному людству з величезним розмаїттям людських способів «закинутості в світ» (М. Гайдеггер), якщо й не дістатися у найближчому майбутньому, то, щонайменше, стати на шлях до того омріяного стану комплементарності всіх та кожного до всіх і вся, всеохоплюючої цілісності, яка яскраво позначена теярівським символом «точка Омега»?

Людство вже має відповідь – це *шлях моральності та доброчесності*. Ми маємо на увазі не моральний релятивізм мультикультурного людства, а моральність, яка тяжіє до Абсолютів метафізичного виміру Життя, а в людському житті втілюється в загальнолюдських цінностях, орієнтація на які розкриває кожну людину для діалогу та комунікації.

Саме загальнолюдські цінності, що були вигодувані й вистраждані багатотисячолітньою історією, очевидно, мають стати основою людського руху до єдності та гармонійності. Любов, сім'я, рідний дім, здоров'я, щастя, добробут – всі ці поняття належать до скарбниці цінностей, які пробуджують в кожній людині людяне – те, що відрізняє її від тваринного і наближує до метафізичного.

Таким чином, моральність є результатом колективних, кооперативних ефектів, без яких унеможливується становлення людства як цілісності, і водночас вона є проявленням неповторності «людяності» кожної окремої людини.

Список використаних джерел:

1. Вернадський, В. І. (2013а). Біосфера. У *Біосфера та ноосфера* (Т. 1, с. 241–248). Львів: ВК «АРС».
2. Вернадський, В. І. (2013b). Фрагменти з наукових праць, статей, листів і щоденників В. І. Вернадського, що відображають зародження й розвиток ідей про перехід біосфери в ноосферу. У *Біосфера та ноосфера* (Т. 1, с. 258–321). Львів: ВК «АРС».
3. Haken, H. (2006). *Information and Self-Organization: A Macroscopic Approach to Complex Systems (3-rd ed.)*. Berlin: Springer.
4. Teilhard de Chardin, P. (1960). *The Divine Milieu: An Essay on the Interior Life* (B. Wall, Gen. ed., Trans.). New York: Harper & Row.
5. Teilhard de Chardin, P. (1959). *The Phenomenon of Man* (B. Wall, Trans. ; Sir J. Huxley, Introduction). New York: Harper & Brothers Publishers.

Іщенко Ю. А.

д. філос.н., доцент; м. Дюссельдорф, Німеччина

БІОЕТИКА В ПЕРСПЕКТИВІ ПОСТГУМАНІСТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

У своїй праці «Постлюдська етика» (2012 р.) Патрісія МакКормак розробляє етику для постлюдської епохи, яку вона називає «віталістичною етикою». Емансипативний потенціал цієї етики, на її думку, полягає в досвіді нових стосунків між найрізноманітнішими тілами, такими як модифіковане та татаютоване тіло, тіло в мистецтві, тіло тварин та рослин, «квір-тіло» та ін. Ця ідея – тіло як основний будівельний матеріал етичної рефлексії та взаємодія, що виникають між тілами –